

NJEGOŠ JE VRH(UNAC) CRNOGORSKOG NARODNOG PREPORODA

Sreten Zeković

The Montenegrin National Revival – Montenegrism, as a separate movement along with Ilyrism and Serbism, as the ideology of the western and eastern form of Integralism on one national ethnical basis.

Zaključci o tradicionalnom crnogorcizmu samokonstituisanom do Njegoša

Nema „pomena srpskoga imena“, srpstva i „srbovanja“
u Crnoj Gori do Njegoša

U tomovima I i II edicije ovoga autora *Dinasti(ja) Petrović Njegoš pomeđu crnogorcizma i integralizama*¹ utvrđene su činjenice i dokazi za sljedeće postavke i zaključke o crnogorcizmu u posebnoj crnogorskoj slobodarskoj tradicionalnoj (iznutra i spolja bitno antifeudalnoj i oprirođenoj) zajednici (do Njegoša).

1. Nije bilo „pomena srpskoga imena“ (*srpski, Srbi*) koji bi se odnosio na Crnu Goru i Crnogorce, navlaštito, ne u narod(nos)no-nacionalnom (etničkom) smislu (izuzimajući

¹ Prvi tom ove autorove edicije *Danilo, Sava i Vasilija* izljevao je 2012, a tom II *Sveti Petar Crnogorski* takođe iste godine.

naknadna preinačenja i krivotvorenja izvornijeh svjedočanstava, nevalidnijeh arhivalija, njihovoga neodgovarajućeg ideološko-politički, romantič/ars/ko-mitski i imperijalno nacionalistički angažovanog tumačenja izvan konkretnog prirodnoistorijskog konteksta, značenja i smisla).

2. Čak i „pomen srpskog imena“ (*srpski, Srbin, Srbija*), koji je adresiran na drugu zemlju i narod (izvan Crne Gore i Crnogoraca), veoma je rijedak, gotovo zanemarljiv (srazmjerno ondašnjoj istorijskoj osami /izolaciji/ Crne Gore, njenoga vojno-političkog oslonca na velje sile u borbi protiv Turske carevine i trajniju „tursku Srbiju“ i nje/zi/nu /pro/tursku Pečku patrijaršiju slavenosrpsku).²

3. Izrazito naglašena svijest o crnogorskom narod(nos)no-nacionalnom (etničkom) biću potiskuje spor(adič)ne, neizvorne, nevalidne, površno i neodgovarajuće tumačene i prevedene „pomene srpskoga imena“ u Crnoj Gori.

4. Ime i pojam srpstvo nije postojalo u Crnoj Gori (do Njegoša), pa ni u Srbiji (a nema ga ni u Rječniku /1818/ Vuka St. Karadžića) niti je pomen *Srbin, srpski* u CG *etnonim, odnosno srpski nacionalni identitet Crnogoraca, niti su ga Crnogorci izmislili*, niti je „srpska nacija u CG“ „izvorna crnogorska samoprodukcija“ (koja se prvorazredno, kao crkveno-vladičanski mit, pripisuje dinastima Petrović Njegoš),³ jer za to ne postoji

² U *Istoriji o Crnoj Gori* Vasilija Petrovića pojam i termin crnogorski narod ponavlja se tušte puta(h), a nijednom se ne (s)pominje *srpski narod*. Između ostalih, i ovo je bitni motiv i razlog što se Vasilijinoj *Istoriji*, i u ovdašnjoj etabliranoj istoriografiji i nauci uopšte, ne pridaje oni značaj koji je suštinski (za)miritao kao prvi pisani, zanago, *anticipatorski* crnogorski nacionalni program (bez obzira na neko čisto pozitivistički konstatovano nedovoljstvo), navlaštito sa stajališta imperijalne istor/iograf/ije, još od prve reakcije na nju, prvim pisanim (sve)srpskim nacionalnim programom anonimni NN *Kratki opis Zete i Crne Gore* (1774 ?).

³ Citiran dr Živko Andrijašević, *Srpstvo u Crnoj Gori*, feljton u *Vijestima* počev od 20. 9. 2004; ponovljeno pod istijem nazivom u *Doklei* 2011 (3)

ni jedna validna činjenica, arhivalija i dokaz, a još manje je ona izraz narodnosno-nacionalnog (etničkog), odnosno povijesnoga bića Crnogoraca.

5. Jasno, čisto i zdravo su se razlikovali pojmovi *crnogorski narod* i *nacija* od *srpskoga naroda* i *nacije* (tušte puta/h/, u stvari *zakonito, kao istorijska traj/a/nica, stalnica, konstanta/ i tendencija*, te i izričito (nedvosmisleno) isticanje *crnogorskoga naroda* i *nacije*.

6. Nikada i ni(g)đe nijedan dinast Petrović nije izričito izrekao da su *Crnogorci narod(nos)no-nacionalno Srbi, dio srpskog naroda*, da su srpskog (etničkog) po(d)rijekla, a naročito ne da je crnogorska država *dio Srbije i srpska zemlja*.

7. Za sve dinaste Petrović i onodobne Crnogorce, Crna je Gora vazda izričito, i bez izuzetka, *crnogorska otadžbina* kao jedinstvo države i naroda-nacije crnogorske.

8. Ni dinasti Petrovići ni Crnogorci nijesu ni(g)đe ni izričito ni implicitno, ni neposredno ni posredno izjavili, ni spomenuli da im je Srbija „skut otadžbine“ niti njihova matica.

9. Ni dinasti Petrovići ni Crnogorci nijesu izrekli ni spomenuli da su odvajkada težili i bili za „ujedinjenje srpskoga naroda“,⁴ „srpskih zemalja“ (uključujući i Crnu Goru) niti za ujedinjenje južnoslovenskih naroda, osim za ujedinjenje radi njihovog opštenitoga oslobađanja od zajedničkih neprijatelja. To je sušti smisao i značenje Njegoševog oslobodilačkog imperativa „Za dvostrukost ni mislit ne treba“.

10. Za njih je Crna Gora slobodna *država i matica crnogorska* koja svojom „borbom neprestanom“ ne priznaje nad sobom tursku vlast, a Srbija je *izvanjska* i to „turska Srbija“, kao što je i

Falsifikati crnogorske prošlosti, DANUm 2011, 91–107.

⁴ Kako to tvrdi zna(ve)ni i glasoviti bjelaški ujednitelj i bijelo cr(k)veni konvertit Jovan Četković, *Ujedinjenje Crne Gore i Srbije*, 1940, u Dubrovniku, 135, 428/29 (kako to tvrdi dr Šerbro Rastoder u svom Uvodu u I tom *Skrivana strana istorije*, „najčešće citirana knjiga između dva rata“).

neoslobođeni dio CG bio „turska CG“,⁵ „mletačka CG“, „austrijska CG“ koje je slobodna CG svim bićem nastojala da oslobodi.⁶

11. Za Petroviće i onodobne Crnogororce „borba neprestana“ u slobodnom dijelu Crne Gore je „zbjeg slobode“ iz *osvojenijeh oblasti* Crne Gore i „posljednji ostatak nje(zi)ne slobode“, „jedinini slobodni dio crnogorskoga naroda-nacije, a jedanak i na Balkanu uopšte.

12. U skladu sa stalnom istorijskom tendencijom samokonstituisanja državotvornosti crnogorskoga naroda i u cilju nastavljanja, održavanja, učvršćivanja, nepriznavanja turskog i ostalog podaništva i međunarodnog priznavanja crnogorske slobode i nezavisnosti autohtone legalne i legitimne državne uprave i vlasti mitropolita-gospodara (i) nasljednih dinasta Petrovića, i oni su i etosno, etnosno i legislativno prononsirali institut *izdaje* za svakojeга žitelja Crne Gore koji je samostalno saradivao sa okolnim carizmima i veljim silama protivno rečenim interesima crnogorske državotvornosti i naroda crnogorskoga.⁷

⁵ Zapravo su pripadali „turskoj Srbiji“, pa su u tijem krajevima bili indoktrinirani srpstvom (pro)turske „Pečke patrijaršije slavenosrpske“ koja je propovijedala široki pojam „srpske raje“.

⁶ Odatle oni(aj) imperativ kod Njegoša u *Gorskom vijencu* „za dvostrukost ni mislit ne treba“.

⁷ Zna(ve)no je da su okolna carstva i Mletačka Republika iskorišćavali Crnogorce za svoje interese i u ratovima i u vaktu mira sa Turskom carevinom. „Od kraja 1755. do novembra 1756. inkvizitori su tri puta izdavali naređenje da mitropolit Vasilije bude otrovan“ (dr Gligor Stanojević, *Mitropolit Vasilije Petrović i njegovo doba 1740–1766*, Beograd, 1978, 128). Vasilije ogorčen piše mletačkom duždđu iz Trsta 15. juna da je Venecija pozivala Crnogorce u pomoć kad im je trebalo da je brane od Turaka, a zaboravljala ih je kada je s Turskom u miru. Kaže da je izdata naredba mletačkoj vojsci da njega, Vasilija, živa uhvate, kako bi ga poslali „na dar Veziru u Bosnu“. „To li su naši stari zaslužili, da mi zemlju sovsjem razorite, a mene, njiogov pastira, u varvarske

13. Sve vladike-gospodari Petrović Njegoš i onodobni Crnogorci imali su *jasnu narod(nos)no-nacionalnu (prirodnoistorijsko etničku i etnogenezičku) gotovo refleksnu, genetsku svijest o crnogorskoj samobitnosti, autohtonosti i posebitosti*, što su pronansirano izričito često zborili o *crnogorskom narodu i naciji* koje posve jasno razgraničavaju od *Srba* i širijeh (sličnih i srodnih) grupa(cija): slavenosrpskih, južn(g)oslovenskih, slovenskijeh i drugih etnosa. Za njih nije bilo sporno postojanje crnogorskoga naroda-nacije, već su ga (je) prihvatili kao prirodnoistorijsku i „sudbinsku“ datost i činjenicu.

14. *Crnogorski narod* (nacija) i *srpski narod* (nacija) nijesu bili u odnošenju *posebnoga i opštega* kao npr. *crnogorski narod* i *slavenosrpski narodi* među kojima je i crnogorski (tj. subordinacije,

ruke predate?!“ Navodi koje su sve velike, nekadašnje i tadašnje, velike sile priznavale njegovu zemlju, a Mletačka Republika se „ne može spraviti ni s najmanjom potencijom u Evropu“, pa je ne priznaje. (Zbornik Dušana Vuksana *Prepiska mitropolita Vasilja, mitropolita Save i crnogorskih glavara 1752–1759*, 46–47).

Krajem septembra 1759. održan je na Cetinju Zbor na kojem je raspravljano i o *izdaji* Teodosija Mrkojevića i njegovog brata (koji je bio u Budvi mletački špijun) zato što je u odsustvu Vasiljinom izdejstvovao da se Turskoj plaća harač. Teodosije je osuđen, zajedno sa bratom, na progonstvo i konfiskaciju imovine. Sava i Vasilije su izdali proglas kojim anatemišu sve koji pruže utočište Teodosiju. Time je opozicija slomljena, jer je i na mjesto guvernadura, još u Rusiji, izabran Drago Vukotić iz Ozrinića, a ne nasljednik Stana Radonjića (G. Stanojević, isto, 164–166). Takođe(r), „Hronologija života mitropolita Vasilija Petrovića“, u *Istorija o Crnoj Gori mitropolita Vasilija Petrović*, LGZCG, Obod Pobjeda, Cetinje – Titograd, 1985, 156. U istoriografiji je ostalo neistraženo zašto se Teodosije Mrkojević početkom juna 1765. našao u pratnji Vasilija na putu za Rusiju, a Teodosije je putovao samo do Beča (Dovodi se u vezu sa trovanjem Vasilija Petrovića). I akademik dr prof. Đorđije Borozan smatra da je Teodosije Mrkojević *agens movis* u toj nejasnoj situaciji Vasilija Petrovića.

podređenosti, pri čemu bi drugi, kao *opšiji*, uključivao, podređivao i nadređivao prvog, kao *posebnog*). Bili su samostalni, posebiti i uporedo različiti narodnosni pojmovi, pa i kad su ga navodili i u ramu širijeh etničkih i drugih cjelina.⁸ Znači, nije to oni(aj) dugo zloupotrebjavani odnos *Crnogoraca* (posebnost) kao „đelicač srpstva“, u ramu tzv. (višeetničkog, nadnarod/nos/nog, carsko-patrijaršijskog) *srpstva* i *svesrpstva* (srpskog južn/g/slovenstva) koji se podmeću i imperijalno poistovjećuju sa „slavenosrpstvom“. Ovo prosto zbog toga što termin i pojam *srpstvo* još nije su ni postojali (do Njegoša).

15. Jasno su uočavali i prepoznavali sopstvenu crnogorsku povijest i priđe i potlje propasti (kratkotrajnog, 9-togodišnjeg) Srpskoga (Dušanova) carstva i imali svijest o sopstvenim dubokim istorijskim (izmiješanim, simbioznim, slovensko-ilirskodukljanskim) korijenima, državnosti i gradovima koje su Nemanjići „u temelju razurili“.⁹

16. Nijesu konfundirali sopstvenu crnogorsku povijest u druge, tuđe imperijalne istorije, već je samo s njima vojno-politički *lavirala* kada je bila prinuđena da u njima nađe oslonac, branu, zaštitu, pomoć, idejni i ideološko-politički podstrek (vazda „birajući manje zlo“), u borbi za *samoopstanak u slobodi*

⁸ Višeetničkih i(li) nadetničkih, veljdržavnih i veljcrkovno-vjerskih cjelina, grupa(cija): Slovena, Južnijeh Slovena, Slavenosrba, ali i u odnosu na veljdržavno i veljcrkovno-vjersku pripadnost: srpskom kraljevstvu i carstvu, (višenarodnosnoj) ‘Pečkoj patrijaršiji slavevnosrpskoj’, pravoslavlju, ‘srpskoj (državnoj) vjere’, ‘srpskom obredu’, ‘srpskom krštenju’ (nasuprot ‘turskoj vjeri’, ‘grčkoj vjeri’, ‘latinskoj (rimokatoličkoj) vjeri’), ‘(sve)srpstvu’ kao imperijalnoj integralističkoj ideji slaveno srpstva i srpskoga južnoslovenstva.

⁹ Vasilije u *Istoriji o Crnoj Gori* navodi Diokliciju koju je razurio Nemanja, a sve je to vrlo jasno i decidno iskazano u poslanici Crnogorskog glavarskog zbora od 1804. g. upućene Ruskom Svetom Sinodu i Carskoj Rusiji u povodu zatočenja i proćerivanja iz Rusije Sv. Petra Crnogorskoga i njegovog vjernog sekretara Franćeska Dolčia, kao i u protestnom pismu Petra I.

(„zbjegu slobode“) protiv opasnijega osvajača baš radi očuvanja, nastavljanja, zadobijanja i oslobađanja sopstvene crnogorske istorije, naroda, nacije, otadžbine, tradicije, crkve i držav(otvor)ne samostalnosti i narodne posebitosti.¹⁰

17. Imali su jasno temeljno *etničko mjerilo* za utvrđivanje i razlikovanje *etničke pripadnosti*: „*prirodni Crnogorac*“, „*rodni Crnogorac*“ „*prirodni Srbin*“, „*prirodni Rus*“ i td. (naročito kod Save, Vasilija i Sv. Petra Crnogorskoga), za razliku od „*vjersko-obrednih*“ i drugih grupacija kao (kako je Petar I ukazivao) „*političkog pričina*“ za nerazlikovanje *crnogorskoga naroda* od *slavenosrpskog* i drugih naroda.¹¹

18. Jasno se razlikovalo (srednjovjekovno-imperijalno) *srpsko kraljevstvo i carstvo i vodeći (imperijalni) narod srpski* od samoniklijih *narodnosnih država i naroda* u njemu (od „*onijeh hrabrijih naroda u njemu*“ – Vasilije i Petar I).

19. Takođe(r) su razlikovali *pripadnost* carističko-crkvenovjerskoj jurisdikciji i imperijalnoj držav(nost)i od samobitne narodno-nacionalne i nje(zi)ne autentične državne pripadnosti, posebno crnogorske.¹²

20. Uočavali su pričin (privid) i docnijega imen(t)ovanja i poistovjećivanja *narodnosti* na osnovu *pripadnosti imperijalnim državama*, njihovim „*državnim vjerama*“, bogomoljskim ustanovama, organizacijama i obredima,¹³ ali to nije stvaralo

¹⁰ Takođe u prethodno navedenom protestu Glavarskog zbora od 1804.

¹¹ Na to je vrlo izričito upozoravao i Njegoš u odgovoru Milošu Obrenoviću kada mu je razgraničio crnogorski narod od srpskoga u ramu slavenosrba.

¹² „*Pečke patrijaršije slavenosrpske*“, Ohridske arhiepiskopije, Barske i druge nadbiskupije od naroda-nacije u ramu njihove jurisdikcije, a takođe i posebitih naroda-nacija i njihovih osvojenih država u okviru cariz(a)ma (Istočnog /pravoslavnog, vizantijskog) i Zapadnog (katoličkog) rimskog carstva, ruskog carstva, Srpskog (Dušanova) carstva, Turskog carstva, Mletačke velje sile, Austrougarskog carstva.

¹³ Rus P. A. Rovinski za Crnogorce zbori: „*Imenom Srbin označavaju*

„jezičku pometnju“ ni kod „crnijeh kapa“ (kaluđera), ni „crvenijeh kapa“ (svjetovnih lica), niti kod vladike (mitropolita), ni Zbora, ni glavara da jasno odrede svoje crnogorsko narod(nos)no-nacionalno i državno biće.

21. Pojam *Slavenoserbi* koristili su u značenju svo(je)ga vremena¹⁴ kao višetetnička (višenarodnosna), nadetnička i crkavno-vjerska grupa(cija) u koju spadaju i nesrpski pravoslavni narodi (kao npr. Bugari), a Crnogorci se uporedo navode, posve samostalno i odvojeno od Srba. U užem smislu su *pravoslavni* (pod jurisdikcijom carske i (pro)turske „Pečke patrijaršije slavenoserbske“, a zajedno sa katolicima u širem smislu pojma *Slavenoserbi*.¹⁵

22. Vladike-gospodari Vasilije i Petar I i onodobni Crnogorci češće koriste i imena i pojmove: *narod slaveno-ilirski, slaveno-ilirski crnogorski narod, iliričeska nacija, slaveno-serbo-iliričeskoga roda hristijanina*,¹⁶ ali vazda u bitnom svedenu na

pravoslavnoga, a zatijem navode imena plemena“ („naroda“) (*Černagorija v neja prošlom i nastijaćem*, II/1, Peterburg, 1897, 621). Čeh Jozef Holiček navodi: „Pitaš li ga za vjeru, *Crnogorac će odgovoriti da je Srbin*; pitaš li ga za *narodnost, odgovoriće da je Crnogorac*“ (*Cerna Hora*, Praha, 1876). To dalje potvrđuje i konkretizuje na Crnogorskom primorju Srbin Simo Matavulj: „Od iskona pa i na Primorju *Srbin je bio samo pravoslavni, Srpstvo je značilo samo pravoslavlje*, kao što u ovim krajevima (na istoku) znači i danas“. (*Bilješke jednog pisca*, Beograd, 1939, 24). To potvrđuje Jovan Sundečić: „Rus spaja sa pravoslavljem Slavjanstvo, a Srbin vjeru sa Srptvom“ (Orlić, 1870.)

¹⁴ Dato u prvom broju *Ljetopisu Matice srpske* u Budimu 1825. g.

¹⁵ Tu je već korijen *svespstva, srpskog južn(g)oslovenstva*, „Srba tri zakona“ (vjere), „Srbi svi i svuda“, „srpskoga (Južnoslovenskog) jezika“ Vuka Karadžića (Danica, 1826), koji je bitno sakralizovano *slavenosrpstvo* (carske „Pečke patrijaršije slavenoserbske“ samo pričiniski sekularizovao).

¹⁶ Čini ni (nam) se da kod njih, a navlaštito kod Petra I, nazivi „slaveno-ilirski narodi“ i „slaveno-serbo-ilirski narod“ više tendiraju ka nekom opštijem „južnoslovenstvu“ na širem i dubljem slaveno-ilirizmu, a „slaveno-serbi“ ka *pravoslavnijem* Južnim Slovenima, posebno onih koji su bili pod jurisdikcijom

crnogorsku narod(nos)no-nacionalnu osnovu.

23. Još od Balšića, koji su se oslobodili Srpskoga carstva, zatijem epohalne novovjeke tranzicije „crnojeva plemena“, njegove Skupštine i države u crnogorski Vladikat i Principat, odnosno *vladičanski (nasljedni) principat* (na temelju Crnogorskoga narodnog zbora /Narodne skupštine/ i Glavarskog zbora /izvršne vlasti), navlaštito od vladike-gospodara Danila Petrovića¹⁷ i dalje (sa jačanjem crnogorskog oslobodilačkog pokreta) sasvim je izoštreno ignorisanje, nepriznavanje i antagonistički odnos prema (pro)turskoj Pečkoj patrijaršiji čiji je ishod p(otp)uno ponarođavanje, uključivanje u crnogorski beskompromisni borbeni slobodarski pokret i samostalnost crnogorske crkve. U

Pečke patrijaršije slavenosrpske.

U Posveti svoje *Istorije* ruskom državnom vicekancelaru Voroncovu, Vasilije Petrović sebe predstavlja kao *smjerni pastir Slavenoserbskago Černogorskago naroda*, ali odmah zatijem, moleći da se omogući štampanje *Istorije* – veli da je cilj njegovog poduhvata da bi „s narodom našim Crnogorskim i drugi Slavenoserpski narodi imali najusrdniju želju prema visokoslavnom Ruskom Carstvu“.

¹⁷ Pečki patrijarh je bačio anatemu na vladiku-gospodara Danila Petrovića zato što ga nije puštio preko granice u Crnu Goru da je privoli da plaća porez i da prizna tursko podanstvo, vlašće. No, slične anateme bile su i prema drugim crnogorskim vladikama-gospodarima i od drugih okolnih i dalekih carstava zbog njihovog neposluha, npr. zatočeništvo i proćerivanje Sv. Petra Crnogorskog u Rusiju, zavjera protiv njega da bude kidnapovan i doživotno zatočen u Sibiru, suđenje njegovom vjernom sekretaru F. Dolčiu i njegova potajna smrt; konfiniranje Njegoša u Rusiji 1837 i njegovo oglašavanje nepodobnim za monarhizam i liberalna francuska shvatanja u Beču 1836/7. od strane Meterniha, načelnika protivreformacije, i drugih, ne isključujući i rusku ambasadu u Beču, kada mu nijesu šćeli dati vizu za Rusiju. Obojica su napadani i od Sv. Sinoda Ruske crkve i Carstva, ali i od drugih hrišćanskih dušebrižnika za jeres, zapuštenost crkve, nepoštovanje crkveno-vjerskih kanona i slabe religioznosti.

rečenoj *tranziciji* relativno razvijene balšićke i crnojevičke feudalne države, od samog početka, već u odstupanju pred turskom invazijom do podlovcenskog „zbjega slobode“ nestali su njeni feudalni odnosi, kmetstvo, a ne prihvata se turski osvajački i inovjerni feudalizam,¹⁸ i samokonstituise se antifeudalna, bitno novovjeka, zajednica slobodnih ljudi, oslobođena kmetstva,¹⁹ jedinstveni oslobodilački narod.

24. Dinasti Petrović Njegoš zvanično su oslovljavani *vladike-gospodari* crnogorski.²⁰

25. Iako je u slobodnoj CG nesporno postojalo „udvojeno jedinstvo svjetovne i „duhovne“ (crkvene) vlasti“ (vladikat i principat, odnosno legitimno (nasljedni) „dinastički vladikatski principat“ (sa zahtjevom da se „crne kape“ ne miješaju u rad „crvenijeh kapa“), ni jedan dinast Petrović, ni glavar ni našijenac toga doba nijesu svoju posebitu narodnu upravu nazvali *teokratijom*.

¹⁸ Borba protiv turskog osvajača ujedno je i borba protiv njegovog, ali i domaćeg feudalizma. Viđi o tome Sreten Zeković, študiju „(Neki) otpori crnogorskoj autohtonoj sekularizaciji“, *Ars* br. 2/86, Književna opština Cetinje, Cetinje, 1986, 61–76.

¹⁹ Stari izraz „kmet“ zadržao se u CG a označavao je seoskog starješinu i sudiju, tako nazvan jer je pored sopstvenih seoskih i familijarnih poslova bio opterećen tim zajedničkim poslovima bez (odgovarajuće) naknade i koristi. Drugim riječima, bio je „kmet Selu“, u njegovoj službi, a ne feudalcu. Jedini ostatak feudalnog društva bila je crnogorska crkva, ali je i ona izgubila kmetstvo sa objektivno prinuđenim uključivanjem u opštenarodnu oslobodilačku borbu.

²⁰ Već na polupežanom zvonu na Cetinjskom manasti(je)ru ugravirano je za vladiku Danila: *Danilo, Mitropolit i Gospodar crnogorski*. Ovo je štivo na zvonu obnovljenog Cetinjskog manastijera koje je objavio Al. Iv. Aleksandrov 1895. „Poznato je da između naslova Vladike-Gospodara i Knjaza nema u stepenu nikakve razlike...Vladika, stara titula za crnogorskog knjaza (ancien titre du Prince de Montenegro)“, V. Bogišić, „Spome nici – O povijesnici cijele državne titulature crnogorskih gospodara – uvod“, *Zapisi*, knj. XIII, sv. 1, januar 1935, 19.

26. Ni vladike-gospodari, ni Glavarski ni Narodni zbor, niti narod crnogorski nijesu svoju tradicionalnu narodnu upravu, slobodni podlovcenski Vladikat i Principat (u kojim je vladika bio samo „prvi među jednakima“) nazivali, shvatali, razumijevali, doživljavali i praktikovali kao stegu državno-vjersko-bogoslovske sijamstva, čvrstog dogmatizma i kanonizma uobičajeno znavene kao *teokratija*²¹ ili kao nje(zi)na druga strana *svjetovna nemoć, bezvlašće* (koje baš poriču tu teokratiju) iliti „nepodijeljenost svjetovne i ‘duhovne’ vlasti. Vladika-gospodar Vasilije Petrović u svojoj *Istoriji o Crnoj Gori* i poslanicama i vladarima veljih (carskih) sila i njihovim predstojateljima naglašava da je na Balkanu „jedini slobodni principat crnogorski“, „slobodna Republika crnogorska“, „slobodno knjaževstvo crnogorsko“.²²

27. Preovlađujuće se ukazuje da se crnogorska „borba neprestana“ vodi (i) za *hristijansku vjeru (za krst časni)*, naspram i nasuprot imperijalne turcizirane islamizacije, a malo ili zanemarljivo samog pravoslavlja, a nikako tzv. svetosavlja.²³

²¹ U tom značenju i smislu su bile mnogo više *teokratije* starije srednjovjekovne i novije ondašnje *obogotvorene carevine* (posebno istočno-azijatsko). Crna Gora je bila po svojoj *suštini i sadržaju najizrazitije svjetovna* (sekularna), narodno-demokratska, a samo zbog *vladike* („prvog među jednakim glavarima“) *formalno* povezana sa slobodarskom, borbenom, ponarođenom, posvjetovljenom (sekularizovanom), narodnom „jeretičkom“ crkvom.

²² Vladika-gospodar Vasilija Petrović piše carici Mariji Tereziji 1751. o „slobodnoj crnogorskoj Republici“; pismo od aprila 1753. upućeno Ruskom Kolegijumu inostranih djela, a zatijem pismo carici ruskoj od 25. 5. 1752. piše da Turska imperija želi da pokori „slobodnu kneževinu crnogorsku“.

²³ Nigde se u onodobnom crnogorcizmu, pa ni kod Sv. Petra Crnogorskoga ni kod Njegoša i ne pominje ni ime Sv. Save čiji kult ni kod Srba, posebno u Srbiji nije postojao sve do kaznenih naredbi Miloša i Mihaila Obrenovića iz 1832. i 1842. g i to kao srpskoga prosvjetitelja, školskog praznika. U Crnu Goru je svetkovinu sv. Save uveo u cetimkslu školu tek 1856. g. nevjerni vladika Nikanor Ivanović koji je bio saučesnik u zavjeri za komplot na knjaza

28. Za crnogorski Principat i Vladikat je traj(a)nica (postoj/a/nica, konstanta) da je svijest o „borbi neprestanoj“ ujedno i svijest o slobodi i sama sloboda, kao uslova (o)čuvanja narodnosti i države crnogorske, i obrnuto. To je crnogorska politička filozofija *samostalnoga autohtnog političkoga kursa* i životne filozofije *beskompromisne 'borbe neprestane'* protiv Turske carevine i ostalih osvajača (protiv „dvostrukosti“ slobode, a za njezinu nedjeljivost, cjelovitost, ucjelovljenost). Takvu nacionalnu i ljudsku svijest o slobodi iskazivali su vladike-gospodari i glavari predstojateljima veljih sila i car(ev)a (a u ime njih i ruska diplomatija) u borbenoj fanfari da dok se god „narod bori za slobodu ne može se smatrati neslobodnim i okupiranim“ i „da niko ne može pokoriti narod bez njegovog pristanka“.²⁴ Ova „boba neprestana“ za nacionalnu i ljudsku slobodu (protiv robovanja) bila je nepomirljiva sa srpskom hatišerifsko-autonomaškom političkom filozofijom samoodržanja turskoj porobljenosti („turskoj Srbiji“).

29. S ponosom i dostojanstvom su smatrali da je crnogorski narod-nacija prvačna u izvojevanoj „borbi neprestanoj“ za slobodu i nezavisnost, prva slobodarska (izvi)iskra za *neslobodni dio Crne Gore, za Južne Slovence, Balkan i šire*, „centrum (žarište) revolucije“, kako su je nazivali okolni carizmi i Mletačka republika. Zato su slobodna Crna Gora i Crnogorci bili pijemontski podstrek, motiv, luča, cilj, uzor, nada i kredo oslobođenja južnoslovenskijeh naroda i ostale „porobljene braće“ na Balkanu i šire.²⁵

Danila Petrovića. Kao autokefalni mitropolit Njegoš je ozvaničio autentičnog („prirodnog Crnogorca“) Petra I za crnogorskoga sveca (još za života nazivang „živi svetac“, da bi srpskom *svetosavlju* stvorio protutežu *petrosavlje*.

²⁴ Zbog pasivnijeg odnošenja Evrope prema turskom osvajaču (Njegoš bi rekao „zloga gosta Evropi Orkana“), francuski filozof-prosvjetitelj Volter (1694–1776) jednom je uskliknuo s revoltom i ko(j)evitezao: „Zar u Evropi nema druge nacije izuzev šačice Crnogoraca“ (A. Baldacci, *La Bocche et Montenegrini*, Bolonja, 1886, 41).

²⁵ Koji je „svojim dramatičnim i magičnim prisustvom na tom prostoru,

30. Iako neimen(t)ovano u takvoj formi, razlikovali su istorijski autentični i avangardno-pijemonski *crnogorcizam*, kao istorijski proces i tendenciju, od raznijeh oblika nad njim dograđenih *integralizama* koji su bitno, u osnovi i uglavnom proizilazili iz svijesti o potrebi i nuž(de)nosti zajedničke, opšte borbe za oslobođenje Južnijeh Slovena i drugijeh naroda u okruženju. Taj crnogorski *oslobodilački integralizam* bio je pritiskan i zamašnjivan vanjskom crkveno-vjerskom i svjetovnom ideologijom svesrpsstva i imperijalnog bezuslovnog ujed(i)niteljstva.

31. Svi Petrovići, onodobni Crnogorci i crkva crnogorska žeženo su kudili i kastigali poodavno prisutnu pojavu svakog (a ne samo turcizirano islamskog)²⁶ od(iz)rođavanja, otuđenja, potuđenja(štva), „zarobljenosti sebe u tuđina“ (denacionalizaciju) „prirodnih Crnogoraca“, izdaju, pro(i)turice (svjetovne konvertite, neislamizirane Crnogorce), „domaću neslogu“, „domaće zlo“ Crne Gore, špijune, pomagače i predvodnike okupatorskih neprijatelja crnogorske slobode i države.²⁷

mogao biti korijen buduće slobode i razvoja okolnih porobljenih naroda“ (Ratko Đurović, Uvodna riječ u *Istorija o Crnoj Gori* Vasilija Petrovića, LZCG, Titograd, 12).

²⁶ Turcizirana islamizacija (poturčenje, poturica) je kao i ostali takvi procesi i oblici potuđenja, ako su spupčeni sa etatizmom, carizmom i vjerom, kada nijesu obično potuđenje, već i narodnosno-nacionalno odrođenje i preinačenje prvotnog etnosa i etosa: latinizacija (polatinčenje), italijanizacija (potalijančenje), mađarizacija (pomađarčenje) srbizacija (posrbičenje, posrbica), hrvatizacija (pohrvačenje) i sl., a zajedničko im je da autohtoni, samobitni etnosi „zarobljavaju sebe u tuđona“.

²⁷ Sv. Petar Crnogorski je u poslanici Bjelopavličima i drugijema od 3. 9. 1821. ukazivao na pravoslavne Crnogorce, izdajnike koji šuruju i duže se s Turcima, idu na poklon skadarskom veziru radi primanja mita, kao npr. Ilija Piletić s družinom. U toj poslanici Petar I pominje „zlo domaće“ i „domaće Turke“ (misleći na njih) koje je poetski uobličio Njegoš. Kao i Petar I i Njegoš za njih kaže „da su mu oni mrzniji nego Turci“. Zbog takve prisutne pojave izdaje Petar I ustanovljava Zakon (otačastva) i stegu koji kastigava izadaju.

32. Za dinaste Petrović Njegoš i onodobne Crnogorce nijedan (ob)lik *integralizma* nije podrazumijevao *brisanje, ništenje i ukidanje crnogorcizma*, crnogorske države, otadžbine, matice, naroda-nacije i osamostaljene ponarođene crkve, kao što im se to uporno istorijski i aktuelno p(r)otura i podmeće u raštimanoj fanfari „za petrovićevsku (sve)srpsku Crnu Goru“ i rearhaizaciju Dušanovoga carstva.²⁸

33. Nijesu imen(t)ovali (nijesu im bili znaveni) ime i pojmovi *Crnogorstvo* i *Srpstvo* (ni su veljim ni su malijem početnijem slovom) niti ih bilo u Vukovom *Rječniku* (1818) i pored 26 navedenih riječi *Srbin, srpski, Serbi, serbski, Serblji*.²⁹

34. Nijesu imen(t)ovali (nijesu im bili zna/ve/ni) ime i pojam *Srbijanac*, niti se on, kao docnije i danas, razlikovao od tzv. „pomjesnijeh Crnogoraca“ u ramu „jedinstvenoga (sve)srpstva“ i „Matične Srbije“, kao veljesrpstva i Velje Srbije.

35. Nijesu se bavili „etnogenetičkim po(d)rijeklom“ Crnogoraca, osim opštoj slovenskoj i južnoslovenskoj pripadnosti, no su svoju crnogorsku etničku pripadnost (crnogorski narod i naciju) uzimali kao nesumnjivu, nespornu, normalnu, prirodnoistorijsku datost.

36. Nijesu imen(t)ovali *srpski jezik, no slovenski i iliriski jezik, slavenoserbski i naški jezik* (osim u preinačenijem, krivotvorenim, netačno, zlonaumno prevedenim i nekritički tumačenijem šedodžbama).

²⁸ Ove etnogeneozofobične i suverenofobične stalno ponavljane izjave fanfariše namjesnik SPC za CG, mitropolit Amfilohije Radović.

²⁹ Uprredo, nezavisno od njih i van Crne Gore, i poznije (tek od kraja treće decenije 19. v., od 1827, dolaska na Cetinje Sima Milutinovića) *srpstvo* je označavalo reminiscenciju na pripadništvo (naročito pravoslavno) Srpskom carstvu i jurisdikciju „Pečke patrijaršije slavenosrpske“, tzv. crkvenom „srpskom obredu“, „srpskoj vjeri“, „srpskom pravoslavlju“, odnosno „pravoslavnom srpstvu“ pored „srpstva tri zakona“ (vjere) kod crkveno-vjerskih spisatelja i Vuka St. Karadžića, tzv. „(sve)srpsko južn(g)oslovenstvo“ po borbenoj fanfari „Srbi svi i svuda“.

37. Za sve njih prethodno navedeno je *crnogorska tradicija* i istorijska tendencija samostalnoga autohtonog načina upravljanja, političkog kursa i prava *Dika (Pravda) crnogorska*, svijest o slobodi, njezinoj potrebi, nužnosti kao uslovu stvarne slobode, ubjeđenja da je prisutna u Crnogocima, da se stvarno pošедуje, stvara, živi i umire s njom i u njoj, ponosno prepoznaje kao njihova individualna i kolektivna, narod(nos)no-nacionalna svijest, tvrdovjerno čuvana i oživotvoravana kao prvačni, autentični, avangardno oslobodilački i pijemontski program i pokret ili *tradicionalni istorijski stožer* (vertikala), koji odolijeva na balkanskoj vjetrometini imperijalne istorije uopšte. Najlapidarnije, poetski sklupčano, iskazao ga je Njegoš iz usta predstavnika crnogorskoga *čojskog junaštva*, „junačke svobode“ „svetog junaštva“, „svete slobode“, vojvode Batrića:

„Zemlja mala odsvud stiješnjena, kakve sile put nje zijevaju;
s mukom jedan u njoj ostat može, za *dvostrukost* ni mislit ne treba!“

38. Tradicionalna crnogorska borba za stvarnu i duhovnu slobodu protiv svakog porobljavanja, robovanja postala je ne samo inherentni bitni biljeg crnogorske nacionalne svijesti i bića, nego i vrhovna vrijednosna i ontološka kategorija posebitog *crnogorskog pogleda na svijet*, njihove životne filozofije (što vrhuni u Njegoševoj mudrosti i u samoj njegovoj *filozofiji slobode*).

39. Iz same vijekovne „borbe neprestane“ za slobodu (revolucije) u oružanom i idejnom, duhovnom liku, borbe u duhu i za duh slobode, proizilazio je prevlašćujući *sekularni antidogmatiski, nekanonski, nenormativni duh*,³⁰ *bez crkavno-vjersko-obredne discipline i formalizma*, slabog (rjeđeg) pošećivanja crkve, bitno sekularizovani, laički, ponarođeni i narodni, do zazorne „jeresi“ i gotovo praktične areligioznosti, novovjekli duh ili slo-

³⁰ Njegoš: „Ove gore ne trpe regule“, „Bez poretka najbolja nauka“.

bodarska religija i narodna crkva slobodnih Crnogoraca.³¹ Radi toga su žestoko kuđeni, napadani, konfinirani i anatemisani crnogorske vladike-gospodari od sve tri Crkve (ruske, srpske i katoličke). Riječ je, zanago, o novovjekoj, nepozitivnoj, emancipatorsko-prosvjetiteljskoj, gnosticizovanoj crkvi, religiji i bogoslovlju koju će Njegoš u poetsko filozofsko-teozofskoj mudrosti uobličiti i ucjeloviti u *posebitu drugačicu hrišćanstva i posebitu poetsko-filozofsku teologiju* i uopšte mudrost.

40. Za razliku od ostalih narodnih (kulturnih) preporoda Južnijih Slovena i ostalih balkanskih naroda, i šire, Crnogorci su prvačno, avangardno i pijemontski (već) od kraja 15. i početkom 16. v.³² vršili dugovjeku nacionalno-oslobodilačku revoluciju u oružanoj i idejnoj (duhovnoj) „borbi neprestanoj“, životnoj borbi na djelu i borbi u duhu i za duh slobode.³³ U strogom smislu i značenju, pojam *narodni preporod* i ne odgovara odnositeljnom toku u (slobodnoj) Crnoj Gori. Što više, ovi(aj) pojam je njegovo (s)kaliranje i pogrešno imen(t)ovanje, jer u njoj nije

³¹ Nalazeći se na (raz)međi Istoka i Zapada, više Zapadu okrenuta priđe Nemanjića, više Istoku od Nemanjića, Crna je Gora imala jedan kratak razmak (i jedini trag) vizantijske mistike u skriptorijima Skadarskoga jezera u doba Balšića (šćerke kneza Lazara i sestre despota Lazarevića). No, već od renesansnih prodora na Cetinje krajem 15. v. opredijelila se za zapadn(jačk)i laicizam, svjetovnost i ponarodenost.

³² Već po prvom poznatom pisanom šedočenju, izvještaju mletačkog hroničara Marina Sanudoa 1500. g. pominje se Opštercnogorski zbor na Cetinju koji je samostalno odlučio da ne priznaje tursku i drugu vanjsku vlast (*Sazdanje Cetinja*, 1984, 60.)

³³ Vidi opširnije o tome: Sreten Zeković, *Etnička svijest dinasta Petrović Njegoš*, isto, 411–420; od istog autora, *Nauk(a) o samobitnosti Crnogoraca*, tom XII – *Od crnogorskoga nacionalizma do suvereniteta*, isto, 31–88. (*Fenomen starijih Crnogoraca*), a konkretno u vezi sa ovom temom od istog autora *Crnogorska nacija*, edicija Nauk(a) o samobitnosti Crnogoraca tom XIII; CKK Cetinje, 2010.

bilo nacionalnoga preporoda u smislu *hatišerifsko-autonomaškog, austro-mađaronskog* i naličnog osamostaljivanja (porobljenih naroda) *u ramu tuđinskih (dozvoljenih) prava, uprava, zakon(ik)a i dekreta (po načelu legaliteta)*, uz velje kočnice već ustanovljene i instrumentalizovane *odnarođenosti*. Naprotiv, crnogorski narodni preporod – crnogorcizam od početka je bio samoniklo neraspučiva strana i inherentna mjera crnogorske „borbe neprestane“ i ratovanja za slobodu (slobodarskoga čojstvenog junaštva) koji se samoodređujuće razvijao po *legitimnom načelu narodnosti, ponarodažavanja, posebite autohtone sekularizacije, narodno-oslobodilačke dvostruko (vanjske i unutrašnje) antifeudalne tranzicije u novovjeku specifičnu oprirođenu zajednicu novog načina života i duha Crnogoraca*.

41. I suviše, crnogorska antifeudalna, naturalizovana tradicionalna zajednica, *rano oslobođena kmetstva, dominantno nepostvarene društvene strukture ('naturalnog odnosa' među ljudima i prema prirodi)*, bila je od početka, svojim ukupnim bićem, svojom *svjetovnom narodnom osnovom samokonstitutivna predispozicija, potencija, aktualizacija* (moguća stvarnost), *uslov i ishod za narodni (ukupni) preporod Crnogoraca*, zapravo, *ona je sam taj preporod*, koji se ne samo mnogo lakše od(raz)vijao, nego *i obrnuto, u drugom smjeru*, od onoga zapadno-evropskog i drugih. Naime, na Zapadu i Istoku proces sekularizacije, ponarodažavanja, narodni prepod (uglavnom kulturni) išao je od gotovo potpune dominacije vjersko-bogoslovske dogmatike, kanoana, bogomolje i bogoslovije ka oslobađanju od ove apsolutne feudalizacije, a u Crnoj Gori odmah, od gubljenja kmetstva, od kraja 15. v. (sa borbena-oslobodilačkom tranzicijom crnojevića države, nje/zi/nog zbora u novovjeku, antifeudalnu narodnu crnogorsku zajednicu) sve do druge polovine 19. v.³⁴ kada i

³⁴ Narodno stvaralaštvo je duboko protivfeudalno, ali je u Evropi bilo podređena kulturna struja, jer je i njezin nosilac bio *potčinjeni kmet*. Međuti(je)m, u Crnoj Gori nje(zi)n tegljač i čuvar je *slobodan seljak*. U

počinje etatiistička institucionalizacija i instrumentalizacija crkve i religije, a tijekom i nuž(de)na nje(zi)na formalizacija, dogmatizacija i kanonizacija.

Zakonitost crnogorskih etnonima (etnikuma), a spor(adič)nost i zanemarljivost „srpskog imena u CG“

Zbirno: pomena crnogorskoga imena (etnonima) od vladike Danila do Njegoša: $21 + 177 + 262 + 33 + 9 + 33 = 535$.

Pomena srpskoga imena od vladike Danila do Njegoša, koji se odnose na drugi, izvanjski narod i državu: $11 + 3$ (2 grubi falsifikati, a 1 sporan, otvoren), 12 (u kojima se miješa i poistovjećuju Sloveni i Srbi) + 6 + 15 (za koji postoji izvornik) + 24 (bez izvornika) = 71

Pomeni slavenoserbi, slavenoserbski od vladike Danila do Njegoša: $4 + 5$ (originalnih pisama) + 10 (bez izvornika) = 19.

Zapadno-evropskim i ostalijem zemljama dugo se zadržalo shvatanje i opredjeljenje da je *crkovna dogma osnova svakoga mnijenja i ponašanja*, i da je *obrazovanje u bitiju bilo bogoslovsko*. U Crnoj Gori je, baš, obrnuto: narodno vaspitanje i obrazovanje, ponarodavanje, sekularizacija i narodno stvaralaštvo opštenito, narodni preporod, antidogmatski, do praktične areligioznosti, jeretički duh, narodna crkva i religija, bili su preovlađujuća svjetovna osnova i suštastveno jezgro idejne usmjerenosti cjelokupne životne filozofije i kulture Crnogoraca, sve do sredine 19. st. I Istok i Zapad su anatemisali ovi(aj) bitno sekularizovani i ponaraođeni duh crnogorski – vladika-gospodara slobodne Crne Gore kao svojevrsnu jeres i (o)tuđenost od monarhizma i njegove crkve, vjere i teologije. Videti o tome podrobnije: Sreten Zeković, *Crnogorska jeres – humanitas heroica liberalis montenegrinae* (Crnogorsko slobodarsko čojsko junaštvo), CDNK Podgorica i *Elementa montenegrina*, Cetinje, 1994. i od istog autora *Sekularizacija u Crnoj Gori i jeres Stevana Petranovića*, Crnagoracoop Danilovgrad, I Uvod, te i „Jeres Stevan Petranovića“, Matica, br. 74, ljeto 2018, Matica crnogorska, 203–238.

Naravno da ovim nijesu zahvaćeni i registrovani svi crnogorski etnikumi, nego samo oni koji su mi bili dostupni i koje sam uspio da utvrdim kao etnikume. Inače bi njihov broj bio znatno veći i odnos više nesrazmjernan prema „pomenu srpskog imena u CG“.

Prema tome, odnos pomena crnogorskoga i srpskoga imena je 559 : 45 (19 sa izvornikom i 24 bez izvornika) 12,5 puta veći u korist prvoga, računajući zbirno od vladike-gospodara Danila do Njegoša, bez uzimanja u obzir utvrđenijeh falsifika, spornih slučajeva, bez izvornika, i onih kod kojih se očito (nesporno) odnose na drugi narod i državu, na ličnosti u Srbiji koje nesporno pripadaju Srbima, a bez toga preko 17 puta veći u prilog crnogorskoga imena (etnikuma, etnonima). To ukazuje na veliku nesrazmjernost, učestalost, istorijsku tendeniju, odnosno zakonitost te pojave, dok se „pomen srpskoga imena“ u rečenom razdoblju javlja ne samo većinom kao sporni, no i sporadično, odnosno zanemarljivo, čak, i u odnosu na drugi, izvanjski narod i državu.

Bijeg od utvrđivanja validnih arhivalija

Prethodne tvrdnje (od 1. do 41) obrazlagane i dokazivane su prvorednim istorijskim izvorima, naročito insistiranjem na izvornicima arhivalija, šedočanstava, (i)spisa i dokumenata, falsifikata, na konkretnim primjerima i pojedinačno, za svakog posebno, dinasta Petrović Njegoš i njihovih onodobnika, našijenaca i izvanjaca, u razdoblju do Njegoša.

Niko nije kritičko-istoriografski, validno i verifikovano, prije i svrhu svega, konkretnim pozivanjem na *primarne izvore*, posebno na nesporne *izvornike*, znači, naučno istoriološki, osporio i opovrgnuo prethodno navedene teze, stavove, postavke i zaključke o autohtonoj crnogorskoj narod(nos)no-nacionalnoj (etničkoj) pripadnosti tradicionalnih Crnogoraca, u njihovom konkretno-neposrednom antejevskom *jedinstvu sa prirodom*. Umjesto toga, samo se „režimsko(i)m naukom“, raznijem polit-

izmima i ideologizmima, *imperijalnom ideologijom sve(to)srpstva* (a ne oslobodilačkog *integralizma*) zamračuje, (i)stiska, taji, zatura, preimen(t)uje i prezimen(t)uje, preinačava, krivotvori i konfundira u druge, tuđe imperijalne istor(iolog)ije i narode-nacije.³⁵

Umjesto rečenog opovrgavanja, vrši se povremena, po potrebi „rokada ideologije-politike i nauke“ radi njihove inkluzivizacije i(li) *optimalno* njihovo kompromisersko usaglašavanje (u ime „imperijalnog jedinstva, sloge, mira i izmirenja“ jednog, „jedin-stvenog pravoslavnog i/li svetosavskog naroda“), „unutar *impe-rijalne tradicionalne historiografije*“, nje(zi)ne pričiinske (djeli-mične i površinske) kritike, a u stvari suštinskog nastavljanja, umjerenog „prevazilaženja“ (u smislu uključivanja) radi „pri-zna(va)nja“, „očuvanja“ nje(zi)noga *statusa quo*. Aktue(a)liza-cija toga nepopustljivo i neprekinuto se vrši (u)dvoj(e)no³⁶ preko rearhaizovane renesanse kompromiserske lažno-marksističke i monokratsko-partijske komunističke doktrine o narod(nos)no-nacionalnom dvojnomo (srpsko-crnogorskom) biću Crnogoraca ili tzv. *đilasovštine*, t(r)ajno zatamničene u prestižno privilegovanoj *etabliranoj* (podavno režimskoj) *nauci*, bez pluralizma istine u njoj.

Prethodne tvrdnje i zaključci (od 1 do 41) o autentičnom crnogorcizmu su dokazane i elaborirane na primjerima dinasta Petrović Njegoš i njihovih onodobnika, našijenaca i izvanjaca u razdoblju do Njegoša. Zanago je posve neutemeljena, proizvoljna i ideološki subjektivna (toliko zloupotrebjavana i propagandno nametana) tvrdnja da su dinasti Petrović i Crnogorci (do Njegoša)

³⁵ Videti: S. Zeković, *Imperijalna istor(iolog)ija*, isto.

³⁶ Još od pečko-patrijaršijske i karlovačko-mitropoljske utopije *slavenosrbstva i sna o carskom dvoglavom bijelom orlu*, preko t(r)ajnog državnog programa Velike Srbije, zv. *Načertanije*, kompilatora Ilije Garašanina (1844), o(b)javljen u izvodima tek 1906. do ujediniteljske ideje „opšte stvari“ tzv. srbinizma u prvoj i drugoj Jugoslaviji.

smatrali da imaju srpsku narod(nos)no-nacionalno svijest, smatrali se Srbima, i suviše da su tu lažnu, mitsku srpsku svijest o sebi, srpstvo izvorno samoproizvodili i zato samoprodukovali tzv. „crnogosko srpstvo“.

Njegoš će i dalje *ostati tvrdovjeran prethodnoj crnogorskoj tradiciji autentičnog crnogorcizma, oslobodilačke borbe neprestane crnogorskoga (državotvornog) naroda i u ramu toga posebite autohtone crnogorske sekularizacije vladičanskog dinastičkog principata* koji se u „tradicionalnoj historiografiji“, a evo i u tzv. „kritičkoj historiografiji“ i dalje suštinski obezvrjeđuje imenom i pojmom „teokratije“.³⁷ Njegoš je sušt(astven)o, stvarno i gotovo refleksno (genetski i genezički) neodstupno bio *narod(nos)no-nacionalno (etnički) Crnogorac*. Ži(la)vo je utemeljio i uobličio *moderni crnogorcizam, crnogorski narodni preporod, naciju i nacionalnu državu*.

U Njegoševu objavljenom spisateljstvu registrovao sam 694 etnonima *Crnogorac, crnogorski, crnogorski narod, Crnogorska Nacija, Nacija Crnogorska* (naravno ne sve iscrpljene primjere). Ovu izvorno crnogorsku povijesno-etničko-etosnu tendenciju i zakonitost (uključujući i Njegoševu), a u sklopu

³⁷ Izgleda da i u ovom pitanju predstojateljima „naučne historiografije“ i nauke uopšte odgovara tzv. „tradicionalna (nekritička) historiografija“ kada se može implementirati u njihovu tzv. „kritiku tradicionalne historiografije“ i iskoristiti je za njihovu koncepciju i teze koje su ne samo pričin(javanje) ove druge historiografije, n(eg)o i (za)brana i „jezičko-pojmovna pometnja“ (antitetički i antinomični agnosticizam) za iskročenje iz nje u stvarnu „kritiku kritike tradicionalne historiografije“. Na drugom boku, oni koji izazivaju naučnu kritiku (a ne prećutkivanje) na njihovo novo problematizovanje crnogorske „teokratije“, treba prvo da raščiste sa vrlo vrijednim i značajnim radovima i knjigama i stari(ji)h (tradicionalnih) i novi(ji)h autora o tom pitanju, a s vrhu svsega sa validnim arhivalijama, izvornicima, a ne da ih „en gros“ (u gomilu) svrsta u njihove oponente. Viđeti tekst u stavovima, zaključcima pod tačkama 21, 22, 23, 37.

ostalih pokreta i narodnih preporoda, najprimjerenije, odgovarajuće i istorijski opravdano ju je nazvati *slobodarski tradicionalni crnogorcizam*³⁸ koji je prvačno, posebno novovjeko držav(o tvor)no-narod(nos)no-nacionalno *oslobodilačko* nacrtano opredjeljenje, temeljni nesuminuti živototvorni i djelatni program, pokret, „istorijska trajnica“, tradicija i stožer (vertikala) koji je odolijevao na nesigurnoj balkanskoj vjetrometini imperijalne istorije opštenito. Prvi pisani program i najava tendencije ovog crnogorcizma je *Istorija o Crnoj Gori* vladikogospodara Vasilija Petrovića, a vrh(unac) njegovog uobličjenja i genijalnog međunarodnog (re)prezentovanja je Njegošev slobodarski tradicionalni crnogorcizam i njegov oslobodilački integralizam južn(g)oslovenskih i ostalih balkanskih naroda od okova okolnijih carizama, ucjelovljenog u njegovu jedinstvenu mudrost fundamentalne ontologije slobode i posebno drugačicu hrišćanstva slobode.

Njegošev crnogorcizam i njegov oslobodilački integralizam naspram ujediniteljskom integralizmu

Ideologija ujediniteljskog srbinizma na jednoj narod(nos)noj osnovi

No, sa Njegošem nastaje novi kvalitet u poimanju crnogorsko-srpskih odnošenja, „jezička zbrka“ *Srbin-Crnogorac, crnogorcizma i srbinizma (srbinstva, srpstva)*, i posve sporni, problematični, nejasni, opskurni, mistifikovani, nikada jasno definisani, svjetovno-sakralni amalgamski, gotovo metafizički termin i pojam Srpstvo i *srbovanje*. Sa i od Njegoša nastaje romantič(ars)ka, „njegoševska“ epoha posrbičavanja i „pojaničarenja“ Njegoša, Crnogoraca, crnogorcizma i „srbovanja“ u Crnoj Gori, koja se podudara i poklapa sa tajnom pojavom

³⁸ *Crnogor-cizam* (crnogora-cizam) po liku *ilir-izam, srbin-izam (srbinstvo, srpstvo)*.

Načertanija (1844) kompilatora i krivotvoritelja Ilije Garašanina, odnosno sa sve jačim naturanjem i širenjem srpske birokratsko-imperijalne, romantič(ars)ke nacionalističke *ideologije i politike svesrpsstva* i „režimske nauke, kulture i subkulture“, naročito uopšte neizdiferencirane „društvene psihologije“ i stalne poluzvanične propagandne. Već tada je zahuktalo inverzivno izopačavanje iščekivanoga borbeno *oslobodilačkoga ujedinjavanja* „porobljene braće“ u njihovo „novo“ *prisajediniteljsko (podaničko) ujednjenje sve(to)srpsstva na monističkoj srpskoj narod(nos)no-nacionalnoj osnovi* iliti paradoksalnog i apsurdnog *oslobodilačko-prisajediniteljskog srbinizma* oliti integralističkog „prisajediniteljsko-oslobodilačkog srbinizma“. Nastupa *rearhaizovana 'renesansa' carsko-boške srbin(iz)omanije* (svesrpskoga sijamstva etničko-vjerskog „priljubiteljstva“).

Manipulacijom i zloupotrebom Njegoša, Njegošev *slobodarski tradicionalni crnogorcizam* i njegov avangardni i *pijemontski oslobodilački integralizam* biće zamagljivani, skriveni, pokriveni i po(is)tiskivani *ilirizmom* i *srbinizmom* kao *zapadnim i istočnim integralističkim likovima, idejama i ideologijama ujed(i)niteljstva*, navlaštito ovog pobjedničkog drugog, nezajajljivog³⁹ u opštenitoj i nadređujućoj *ideologiji i politici ujed(i)niteljskog (prisajediniteljskog) srbinizma*, kao obrnutog oponentnog *ilirizma*, na *monopolnoj i monističkoj osvajačkoj srpskoj narod(nos)no-nacionalnoj osnovi*, tj. na tzv. svesrpsstvu i svesrpskom južn(g)oslovenstvu. Ovi(aj) integralistički srbinizam preinačeno subordinirano uključuje u sebe u cjelosti Njegošev *slobodarski tradicionalni crnogo rcizam* i njegov *oslobodilački (južn/g/oslovenski) integralizam*. Ovo „uključivanje u sebe“ (inkluzivizam, utapanje), kao svoju inherntnu sastavnicu, kopču, mjeru i telos, suštinska je negacija Njegoševa *slobodarskoga crnogorcizma* i *oslobodilačkog integralizma*. To je zapravo po(is)ti skivanje, čak, i nominalno, *crnogorskog narodnog*

³⁹ Njegoš bi rekao: „ni najest ga, a kamoli prejesti“.

preporoda, kao inherentne sastavnice i kopče *crnogorcizma*, a kamo li *suštinski i sadržinski*, a ukoliko nešto marginalno i nije, to je bilo mimogredno, kao privjesak, uz srpski narodni preporod, u ramu srpskog narodnog preporoda – srbinizma (spomene se Njegoševa Cetinjska prva svjetovna škola,⁴⁰ štamparija, nje/zi/na izdanja, Njegoševa djela). Stoga se ne piše i ne zbori o posebitom *crnogorskom narod(nos)nom preporodu* ili *crnogorcizmu prije, uz, pored i u linču ilirizma i srbinizma*.

Riječ je o opštenito zahvaćenoj, širećoj i probitačnoj *imperijalnoj jednonacionalnoj ideologiji romantič(ars)kog sve(to)srpskog nacionalizma 19. v.*⁴¹ čiji je đeličak *kosovska pogibelj* (sa neautentičnim „kosovskim mitom“ i crkveno-vjerskim martirstvom). Toliko rabljeni tzv. „kosovski mit“ nije (autentični) mit, već samo đeličak *svesrpske ideologije* koja se mitizirala, mistifikovala, teologizovala, pravoslavizovala, svetačkim oreolom sijamski srasla sa srednjovjekovnim Dušanovim carstvom koje je temeljni srpski mit, a obnova njegove iraciona-

⁴⁰ Neki naši bijelo-cr(k)veni spisatelji Njegoševu *prvu narodnu, svjetovnu* školu nazivaju prvom *državnom školom* da bi utajili prvačno ponarodavanje i *crnogorski narodni preporod – crnogorcizam*. Takođe(r) se tijekom izbjegava ime *crnogorske narodnosti/nacionalnosti* koja se pokriva pojmom *državnosti, kao različitih pojmova*. Viđeti već u samom naslovu knjige *Cetinjska škola 1834–1984 – Spomenica o proslavi 150-togodišnjici prve državne škole u Crnoj Gori*, RZ za vaspitanje i obrazovanje – OOUR izdanje udžbenika i udžbeničke literature – Titograd i Osnovna škola *Njegoš Cetinje*, str. 101–104. Kritiku toga sam dao u *Preludiju* (koautorske knjige *Etnogenezofobija*) Srbizacija *Crnogoraca u „novim“ nacionalnim programima* pod međunaslovom *Birokratsko-etatiistička reko gnacija crnogorske prošlosti (Etnogenezofobija – prilog kritici velikosrpstva*, Književna opština Cetinje, 1988, str. 25–29).

⁴¹ Nekritički, po ugledu i tipu na neko zapadnovropsko jednonacionalno ujedinjenje, iako je to na Balkanu bilo rearhaizacija srednjovjekovnog sijamstva svjetovnog i sakralnog, imperijalne države, crkve i vjere.

lne ideje osnova srpskog narodnog preporoda. Ta ideologija je upregnuta u službenu karocu rearhaizovane i iracionalne renesanse Srpskoga (Dušanova) carstva i njegove „Pečke patrijaršije slavenosrpske“ u međama „Slavena turskih“, uvijek pod martirskim klikovanjem, ko(j)evitezanjem i *zovom Nebeske Srbije*, svjetovno preobučene u ratno-četn(olik)om pokliču *Srbi svi na okup za spas Ugroženog srpstva*, ozvaničenog kao veljesrpstvo. Roditelji i maćehe ove „nove“, široke, jedinstvene reintegralne južn(g)oslovenske nacije (mnogostrukog „etnogenetskog kopljana“) su: samostalna i (pro)turska „Pečka patrijaršija slavenoserpska“, svesrbin Vuk St. Karadžić sa svojom borbenom fanfantom *Srbi svi i svuda*, plejada njegovih (sekularno predjvenih) *slavenosrba* koji zbrkano poistovjećuju *slovenstvo*, *slavenserbstvo* i *srpsvo*, *Načertanije* kompilatora i falsifikatora I. Garašanina, srpski despotski martolozi (*svjetovni konvertiti*), turska pridvorica i paša Miloš Obrenović i njegova hatišerivsko-autonomaška politika („narodni preporod“), policijska, državna i crkovna birokratija, agentura i nje(zi)na upregnuta „režimka nauka i kultura“. Afekcija ove zahuktale „izvjesne socijalne narudžbine“ (Svetozar Matić) i svima unosna ideologije nije mogao suminuti ni genijalnog Njegoša (*Vladika na sve pristao, ne znajući što mi radimo*).⁴² To će jedanak omogućiti višestruku zloupotrebu Njegoševe mudrosti, da ni do danas se ne može u tome jasnije prepoznati *izvorni Njegoš*. To je u stvari zloupotreba svojevrsnoga, zanago, neetničkoga i nadetničkog i/li višeetničkog uglavnom pjesničkoga *integralističkoga srbinizma (srpstva)* sve do *(sve)srpskoga južn(g)oslovenstva, imperijalne integralističke ideje* koja je *prevlastila*, istisnula i ugušila, tj. u

⁴² Matija Ban, kolovođa agenata za Južne krajeve, zadužen za saradnju s Njegošem, izvještava 1848. g. I. Garašanina: *Vladika na sve pristao, ne znajući što mi radimo*. Tijem se očito potvrđuje zloupotreba i pr(ij)evara srpske agenture koja je skolila i Njegoša. Videti o tome podrobnije: S. Zeković, *Srpska agentura skolila je i Njegoša*, *Lučindan* za Lučindan 2018.

sebi progutala ilirizam i sam crnogorcizam. Crnogorcizam „zemlje male, odsvud stiješnjene“, suzbijan je u klinču većih narodnih preporoda *ilirizma i srbinizma*.

Umjesto da se ide putem i smjerom *rasrbičenja* takvog neizvornog Njegoša, tradicionalnih Crnogoraca i Crne Gore, trasirao se široki jednosmjerni (neodstupni) put i smjer: inverzivnog antitetičkog i antinomičnog izopačenja po onom „napad je najbolja odbrana“, pa se njihovo stvarno *rascrnogorčenje* podmeće i nastavlja kao navodno komunističko *rasrbljavanje Crnogoraca* koje ide pod ruku sa njihovom dehristijanizacijom Crnogoraca. U tom saštivu i sa tijem namjerama vršena su, đe je gođ bilo moguće, naknadna preinačenja i krivotvorenja (počev od transkripcije i prijevoda) izvornijeh šedočanstava starijeh Crnogoraca, pa i Njegoševih djela, sve do danas.

Njegoš je krunski (re)prezentant crnogorcizma kao posebitog pokreta prije, uz, pored i u klinču ilirizma i srbinizma

U čvrstom klinču i nametnutoj antitetičkoj sprezi *ilirizma i srbinizma* zaturao se i po(is)tiskivao *prvačni, avangardni i pije-montski crnogorcizam*, „odsvud stiješnjen“ osvajačkim carizmi-ma i pritiješnjen tijekom većim nacionalnim pokretima kao likovi-ma i idejama istočnog i zapadnog tipa integralizma, odnosno imperijalnog ujed(i)niteljstva južn(g)oslovenstva. Ovo i pored toga što je crnogorcizam bio prvačni oslobodilačko-nacionalni pokret na Balkanu, što su Crnogorci od početka učestvovali sa veljim silama Mlecima, evropskim pokretom za oslobođenje i Rusijom protiv Turske carevine, najveće, najjače i najopasnije inovjerne sile na Balkanu i Evropi čija nezajažljiva carska (drža-vna i vjerska) vlast i moć (h)oće da potopi hrišćansku (evrop-sku) civilizaciju.⁴³ U sklopu ostalih pokreta i narodnih prepo-

⁴³ Njegoš: „aravijsko more sve potopi“, „vražje pleme pozoba narode“, „malen svijet za adova žvala, / ni najest ga, kamoli prejesti!“, „Luna i krst dva

roda, najprimjerenoje, odgovarajuće i istorijski opravdano ga je nazvati *slobodarski tradicionalni crnogorcizam* koji je prvorazredno, tekuće, posebno novovjeko držav(otvor)no-narod(nos)no-nacionalno i integralističko *oslobodilačko ujedinjenje* južnoslovenstva i/li programsko njegovo oslobodilačko opredjeljenje i pokret.⁴⁴

No, i pored toga, *crnogorcizam* i njegov avangardni i pije-montski *integralizam* je ne samo zaturan, no je i „odsvud stiješnjen“ u neravnopravnom klinču, do te mjere da se i ne pominje, ne imen(t)uje, kao posebit pokret, uz ilirizam Ljudevita Gaja⁴⁵ i prevlašćujući *srbinizam* Vuka St. Karadžića sa njegovom borbeno-osvajackom, zapravo, ujed(i)niteljskom fanfarom *Srbi svi i svuda* („tri zakona“) i odom svesrpstvu i *svesrpskom južn(g)oslovenstvu*.

strašna simbola / njihovo je na grobnice carstvo“, tj trajni neiscrpni rat između dvije civilizacije i njihove svjetske religije čiji je ishod ili „pobjeda“ samo carovanje grobova, masovnih ljudskih žrtava; „Krst i topuz neka se udare, /kome prsne čelo, kuku njemu! /Jaje zdravo dobije slomljeno!“; „sve se čovjek bruka sa čovjekom – /gleda majmun sebe u zrcalo“, sve rad satanskog osvajanja vlasti, moći, sile nad prirodom i ljudima

⁴⁴ *Crnogorcizam (cnogor/a/cizam)* kao *ilir-izam* i *srb-in-izam* (srb/in/stvo, srpstvo). Vidi o tome podrobnije i utanačenije: Sreten Zeković, *Ilirizam, srbinizam, crnogorcizam*, CKK Cetinje, 2011.

⁴⁵ Pod jačim uticajem austrijskih mentora V. St. Karadžića, Beč je državnim dekretom zabranio rad (ukinuo) ilirizam na čem je Njegoš žustro racionalno-načelno i emotivno razočaravajuće negodovao, što je bio i jedan od bitnih razloga i motiva za vrlo lošu ocjenu o slobodoljublju i patriotizmu Slovena, odnosno Južnijeh Slovena, upoređujući ih sa paščetom koje tek što se oslobodi od jednog gospodara trči u lance na verige kod drugog gospodara, a isto tako i o tzv. „revolucionarnoj 1848“ zbog koje ga, i do danas, smatraju konzervativnim. Iz ovakve kvalifikacije o tobože oslobodilačkom južn(g)oslovenstvu bistri um Njegoševa ukupnog genija nije isključio aktuelni nadmoćni srbinizam, odnosno kuđeno hatišerivsko-autonomaštvo „turske Srbije“.

No, i sam *Njegoš je krunski (re)prezentant jedinstvenoga i cjelovitog crnogorcizma (bivstva crnogorskoga etosa i etnosa) kao posebitoga pokreta prije, uz, pored i u klinču ilirizma i srbinizma (srbinstva, srptva) kao dva tipa integralističkih (ujed/i/niteljskih) ideja južn(g)oslovenstva*. Tada je *srbinizam* (srb/in/stvo) deklarativno istupao kao oslobodilačko južn(g)oslovenstvo koje se ujedno izopačilo u imperijalno svesrpsstvo, bitno različno od tradicionalnog i Njegoševa crnogorcizma i njegovoga *oslobodilačkog integralizma* i južn(g)oslovenstva.

Zatamljen u njihovoj šenci, „iz grmena maloga“ crnogorcizam je genijalno i internacionalizovano afirmisala Njegoševa *državotvorna i pjesnička mudrost slobode* (navlaštito *Gorski vijenac*) – *istinska, prava Dika (Pravda) crnogorska*, „(crno)gorski vijenac“, „pleme gorsko“, „gorski Sloveni“, „Šparta slovenska“, *gnjijezdo junačke slobode*, čime su „naše gore postale junačke i nepobjedime“, „Oltar pravi na kamen krvavi“, „*naša tvrda postojbina / sile turske nesita grobnica*“, „čast, narodnost, đe je vaskrsnula“, jedini zbjeg crnogorske slobode iz neoslobođenih krajeva Crne Gore. Sve to zajedno je *ime crnogorsko*, kratko, *slobodarski tradicionalni crnogorcizam* i prvijenac podživanja nade, kreda (vjere) u nuž(de)ni, opšte zajednički, hrišćanski, slovenski, južnoslovenski i ostali čojsko borbeni oslobodilački pokret iliti *crnogoroslavlje* kao ljudsko *slobodoslavlje*. Crnogorcizam je osnova i *Luče mikrokozma* koja ga integriše u sveopštu *filozofsko-teozofsku mudrost* i *fundamentalnu ontologiju slobode*.

Ova „Dika crnogorska“ „nije ni nalik“ no različna i nasuprot „Dike crnogorske“ Sima Milutinovića,⁴⁶ odnosno *Dike (sve)srpsstva* i ostalih koji je prvače u ramu *imperijalnoga* koncepta i programa romantič(ars)kog svesrpskog nacionalizma⁴⁷

⁴⁶ Kako je primijetio Mišel Oben, pozivajući se na Njegošev kritičko-ironični iskaz o *Diki crnogorskoj* S. Milutinovića.

⁴⁷ Bilo onoga obezvjeđujućeg „Crnogoraca i Crne Gore kao *'majušnog*

po kojem je ona „jedini slobodni ostatak Srpskoga carstva“, „jedini ostatak srpske slobode“, „jedini dio slobode srpskoga naroda“, „srpska avangarda“. Za tzv. „tradicionalnu“ (sve)srpsku istor(iograf)iju (od prve, a naročito od druge polovine 19. v. tzv. srbinizma), odnosno agenturni „režimski nauk“ *Dika crnogorska* (veljačenje, prvačenje i glorifikacija borbe neprestane Crnogoraca) je preinačavana, interpolovana, podmetana i indoktrinirana u *Diku svesrpsku*, avangardu Crnogoraca u borbi za očuvanje i obnovu *Srpskoga carstva*, jedinoga ostatka *srpske slobode* ili istorijska misija Crne Gore i Crnogoraca za objediniteljsko oslobođenje tzv. sve(to)srpstva. To je, zapravo, prvi, a sušto i t(r)ajni svesrpski državno-nacionalni program koji vuče idejno-ideološki korijen iz *anonimnoga Kratkog opisa Zete i Crne Gore* (navodno od 1774?),⁴⁸ prvog pisanog prednačertanijevskog svesrpskog nacionalnog programa, pečko-patrijaršijske i karlovačko-mitropolijske provenijencije koju u bitnom nastavljaju predstavnici nekritičke tradicionalne načertanijevske tzv. istor(iograf)ije od treće decenije 19.v., kako je kritički tačno utvrdio Ilarion Ruvarac, prvi srpski ozbiljniji kritički

beznačajnog dela srpstva“ ili onoga demagoško-rasističkog kao „najboljih /elitnih, soj/ Srba“. Prvu formulaciju dao je Miloš Obrenović u ljutitom odgovoru na pismo Petra I Petrovića od 27. 6. 1829. Zbog preinačenja Vladičinog pisma od strane Sima Milutinovića (po sopstvenom priznanju) izbio je diplomatski spor između ova dva državnika Srbije i Crne Gore. Interesantno je da je u tom vrlo nesmotrenom, nekorektnom, agresivnom odgovoru, nepismeni Miloš Obrenović upotrijebio termin srpstvo, što opet upućuje na agenturno intrigašenje Sima Milutinovića. Vidi o tome: Sreten Zeković, „Dinasti(ja) Petrović Njegoš pomeđu crnogorcizma i integralizma“, tom II – *Vladika-gospodar Sveti Petar crnogorski*, isto, 115–118.

⁴⁸ *Anonimni* pišem kao sastavni dio njegovog naziva, jer mu je to bitan biljeg i sve do danas nema utvrđenu arhivsku validnost i naučnu upotrebljivost o čemu sam podrobno pisao u mojoj knjizi *Imperijalna istor(iolog)ija*, CKK Cetinje, 2012, 167–212.

istoriograf. Konkretnije rečeno, to je od dolaska Sima Milutinovića u Crnu Goru 1827. g. i sustopice ostalih srpskih načertanijevskih agenata.

Bez autentičnog crnogorcizma Njegošev integralizam je protiv sebe i „protivrječnost u sebi“

Bez temeljnog slobodarskog crnogorcizma svaki Njegošev integralizam je njemu protivan i samom Njegoša, njihova *suprot(iv)nost, protivrječnost u sebi*; izopačava se u imperijalno srpskog integralistu, subnacionalistu i konfundira se u tuđe imperijalne istor(iolog)ije.

Crnogorcizam je od početka i avangardni *oslobodilački integralizam* su (sa) cijelom „porobljenom braćom“ već i samim tijekom što je *slobodarski i oslobodilački*. Naročito je kod Njegoša vrhunio tako da je: što je više *nacionalno oslobodilački*, to je više *slobodarsko čojstveno junački, slobodarski, integralni, internacionalni, univerzalni i globalni*, jer je na Balkanu prvačno zakročio u *novovjeku* istorijsko-epohalnu *antifeudalnu* tendenciju, avangardnu *‘svjetsko-nacionalnu (oslobodilačku) istoriju’ i konkretnu borbu, trajnu oružanu i idejnu revoluciju (i u duhu i borbu za duh), sekularizaciju, ponarođavanje, nacionalni preporod, samokonstituisanje crnogorskoga naroda u naciju crnogorsku*. On je demokratski, narodni pokret („iz glave je cijelog naroda“) i pijemontsko oslobodilački i avangardni za okolne porobljene narode.

Crnogorcizam je *najinternacionalniji* baš kada je posve *nacionalni*. Što je Njegoš više crnogorcista to je više crnogorski oslobodilački integralista.⁴⁹

⁴⁹ I u ovom kontekstu se može vršiti analogija sa stavom Karla Marksa: „Krajkovska revolucija je dala cijeloj Evropi slavan primjer, poistovjećujući stvar nacionalnosti sa stvari demokratije i oslobođenja potčinjene klase“. Irci i Poljaci, zbori dalje, imaju ne samo pravo, no i dužnost da budu najprije

U procjepu i klinču srbinizma i ilirizma zatura se crnogorcizam i njegov oslobodilački integralizam

U procjepu (pomeđu) *ilirizma* i *srbinizma* (i u njegovom načertanijevskom liku) našao se *crnogorcizam* (kao što je bila i „mala Crna Gora“, „odsvud stiješnjena“, „kakve sile put nje zijevaju“). U tom procjepu možemo razumjeti i zna(ve)ene Njegoševe stihove: „Iz grmena velikoga / lafu trudno izać nije, u narodma velikima / geniju se gjezdo vije“, što njegoševski podrazumijeva kritičku opasku: „iz grmena maloga“ genije se Njegoš vije i slobodarski crnogorski *genije narodni*.

Antejevski ukorijenjen u biti crnogorskoga bića i njegove nacionalne (samo)svijesti, crnogorcizam se u tradicionalnoj crnogorskoj zajednici nije nikada poistovjećivao sa širim etničkim zajednicama (grupa/cija/ma) u smislu i značenju da se u njima posve s(u)tapao, gubio „ime i prezime crnogorsko“ i imentovao u njihovo ime i/li prezime. Ovo i pored toga što je bio ne samo veoma prijemčiv i opredijeljen, čak i prvačan u borbi za oslobođenje svijeh okolnijeh porobljenih naroda („naše porobljene braće“), slavenosrba, za južnoslovensku i slovensku solidarnost i uzajamnost protiv ropstva, zanago, i za sospstveno pijemontstvo u odnosu na njih, nego je i isticao svoju *širu slovensku i južnoslovensku pripadnost i stablo*. To je suštinski i lakonski izrazio vladika-gospodar Vasilije Petrović kada je junačio na imperativ da *svaki narod treba da bude zadovoljan svojim imenom i da ga dostojno nosi*.

„Crnogorski slobodni principat“, „Crnogorska slobodna republika“, „slobodno knjaževstvo crnogorsko“ (kako ga je nazivao Vasilije) kroz višev(i)jekovnu crnogorsku „borbu neprestanu“ protiv inovjernoga turskog i drugih osvajača bila je ne samo

nacionalni, pa onda *internacionalni*: „Oni su upravo najinternacionalniji baš kada su posve nacionalni“.

prvačna na Balkanu i šire, no i *jedini* svjetionik, nada, kredo, luča, podžizanje i buđenje južnoslovenskih naroda iz *dugoga, gotovo sviknutoga, odoma(ze)ćenoga mrtvila* pod tuđinskim igom. Zbog toga je Njegoš i iskovao stihove „moje pleme snom mrtvijem spava“, „iz mrtvijeh Srba dozva, dunu život srpskoj duši“, pa mu je čak i „nebo zatvoreno“, „i nebesa ćute“, „ne prima mu ni plač ni molitve“ i sl. Ujedno je to (tek) i *buđenje njihove nacionalne svijesti*. Crnogorcizmu se to i priznavalo, i odjeknulo je i u širem horizontu, pa i evropskom, ali *nije objelodanjeno* oposebljen, uporedo i ravnopravno sa *ilirizmom i srbinizmom (srb/in/stvom, srpstvom)*. Ovo zato što su *ilirizam i srbinizam* bili rivalstvo imperijalnih interesnih sfera zapadnoga i istočnoga integralizma i uticaja u podjeli već sumraka i propadajućega Turskog carstva,⁵⁰ a Crna Gora „mala (i siromašna) nacija“ i tragično državno, crkveno-vjerski i (na osnovu toga) narod(nos)no-nacionalno mnogostruč(e)no imperijalno rastrzana i jedanak u njoj pritisnuti „zbjeg slobode“ čiji je o(is)trgnuti *fenomen slobode* strčao carizmima koji su ga kontrolisali i pri-gušivali.

Crnogoricizam je bio zaturen, istisnut, zanemarivan, ignorisan i komfiniran u rivalskom klinču *ilirizma i srbinizma*, valjda, zbog toga što je Crna Gora bila „zemlja mala odsvud stiješnje-na“, osamljena, izolovana („malo rukah, malena i snaga, /jedna slamka među vihhorove, sirak tužni bez nigđe nikoga?!“, nad kim i „zatvoreno nebo ćuti“). Takođe(r) i više radi toga što su hrišćanski carizmi i velje sile više bili okrenuti većim balkanskim narodima i taktizirali prema Turskom carstvu, a najviše

⁵⁰ Njegoš (iz usta svojega dvojnika, vladike-gospodara Danila: „francusko-ga da ne bi brijega, / aravijsko more sve potopi!“; „Nije vino pošto pride bješe, /nije svijet ono što mišljaste; /barjaktaru darivat Evropu, /grehota je o tom i misliti“, „Krv je ljudska rana naopaka, na nos vam je počela skakati; / prepuniste mješinu grijeha! /Puče kolan Svečevoj kobili;“ „salomiše demonu rogrove“, „pred Bečom je Burak posrnuo“.

radi toga što je crnogorcizam bio samooslobodilački, a ne imperijalno-prisajediniteljski integralizam. Stoga se ne piše i ne zbori o posebitom *crnogorskom narod(nos)nom preporodu* ili *crnogorcizmu* pored *ilirizma* i *srbinizma* ili, pak, posve mal(k)o, i to u ramu tzv. srpskoga narodnog (kulturnog) preporoda-srbinizma (svesrpstva), pri čemu se spomene Njegoševa Cetinjska škola (1833/4), njegova štamparija i izdanja. Ovo i pored toga što je i sam Njegoš, svojim ukupnim djelovanjem i stvaralaštvom, bio tipični (re)prezentant, uobličitelj, nosilac, nastavljač slobodarskog crnogorcizma i njegovog budućeg programa. Sama Njegoševa ukupna politička djelatnost i poetsko-filozofska genijalnost miritala je makar da bude dostojna figura pomeđu ilirca Ljudevita Gaja i najvećeg svesrbina Vuka St. Karadžića, iako su oni u njegovoj grupnoj šenci.

U takvoj konstelaciji, *crnogorcizam* se kao nacionalni preporod nije ni imen(t)ovao, no je bio u procjepu, stiješnjen i prigušen rivalstvom *ilirizma* i *srbinizma* kao eksponenata rivalskih cariz(a)ma koji su sušto bili zainteresovani za podjelu Turskoga carstva na Balkanu za svoje interesne sfere, za širenje svojih carstava nad „Slavenima turskim“ a ne za njihovo oslobođenje. Već tada je zahuktalo inverzivno izopačavanje *oslobodilačkoga ujedinjavanja* „porobljene braće“ u njihovo „novo“ *prisajediniteljsko (podaničko) ujedinjenje, gospodarenje* pod zastavom *ilirizma (slavenstva, ilirizomanije) i pobjedničkoga sve(to)srpstva (srbi n/iz/o manije)*. Nastupa *rearhaizirana 'renesansa'* zajedničkoga tabua srbin(iz)omanije (svesrpskoga objediniteljstva). To je rađeno ujedno sa zidanjem (na razvalini Turskoga carstva) novoga „Carstva Slavena turskih“, zanago, potencenoga nezasi-tog (kratkotrajnog) Srpskog (Dušanovog) carstva svijeh Južnijeh Slovena. To je jedanak i potmulo, potajno i trajno počelo „njegoševske“ epohe predmodernoga posrbičenja i pojaničarenja Njegoša i crnogorcizma.

Zaturanjem tradicionalnog crnogorcizma sušto se zatura i Njegoš kao njegov eminentni (re)prezentant i vrhunac

Pored već rečenog zaziranja od izuzetnog *fenomena* crnogorske slobode, odnosno slobodarskoga tradicionalnog crnogorcizma, *zaskakali* su ga mlađani, ali agresivni, „narodni pokreti“ većinskih naroda-nacija u vidu ujedniteljskih zapadnih i istočnih likova integraliz(a)ma, ilirizam i srbinizam. Nalazio se u njihovom čvrstom priljubiteljskom stisku; gušili ga, gutali u sebi, inkluzivirali ga kao njihov, poricali ga i ništili baš radi toga da bi preuzeli njegovo zna(ve)no tradicionalno prvijenstvo. Kako tada, tako i danas. Toga radi crnogorcizam postaje stalno i dalje, iznova živ(otn)o aktuelan i savremen. Njegovo primjereno i odgovarajuće tumačenje i davanje mu pravog i (za)miritanoga istorijskog mjesta i značaja jeste pretpostavka za suštinsko razumijevanje Njegoša u svom dobu i savremenosti i za otklanjanje bitnoga nedovoljstva njegošologije, kako ni (nam) *budućnost ne bi bila (samo) ponavljana promašena prošlost*.

Od početka tradicionalne i docnije historiografije manipuliše se krucijalnim *fenomenom crnogorske slobode*, bez primjera u okruženju, bilo da ga glorifikuju kao *fenomen srpske slobode* ili *omalovažavajuće ne priznaju, nište* (i tzv. „istragom poturica“ i sinonimnim simbolom kosovske tragedije i/li tragedije srpstva) ili ga lagodno svode na omeđeni kalup romantizma, lokalizma, dijalektizma i kao ishod romantičarske historiografije. Spor oko *fenomena crnogorske slobode* par excellence već je s pravom Njegoš nazvao u Šćepanu Malom „crnogorskom krivicom“:

„Crnogorska ovo je krivica rašta ljube ka dušu slobodu,
rašta jesu nepokorne čudi, rašta joj se uvijek klanjaju“.

To je ista ona greška, krivica koju je Njegoš ispravio izjavom „Crnogorci ne ljube lance“. Jedan od bitnih razloga za

nerazumijevanje ovoga zaista ekskluzivnog, neobičnog i besprimjernog *fenomena crnogorske slobode* jeste i neodgovarajuće, gotovo šablonsko predstavljanje „tradicionalne oprirodene crnogorske zajednice“ u stroge formal(izova)ne kalupe tzv. „društveno-ekonomske formacije“, tačnije, u neodređenu, difuznu „prvobitnu zajednicu“, necivilizovano, primitivno društvo.⁵¹ Također se ona ne prepoznaje u konkretnom *jedinstvu ljudi i prirode*, nego samo kao nečesov (vazda nejasno određeni) povijesni anahronizam na okamenjenom *prostoru, pasivnoj prirodi* („kamenom moru“). Izuzetni fenomen crnogorske slobode ne može se sušto razumjeti bez uzimanja u obzir isto tako iznimnog, posebitog fenomena atipične crnogorske tradicionalne zajednice i države. Stoga i današnji svesrpski (antinacionalni, anticnogorski) „kosmopoliti“, „globalisti“ i „univerzalisti“ na razne načine (uključujući i psihoanalizu i psihijatriju) osporavaju, krnje i izopačavaju *fenomen crnogorske slobode* s ciljem da ga demistifikuju kao obični mit⁵² ili „depresivnu agresivnost“, ali se „zaboravlja“ ne samo da je crnogorcizam *oslobodilački, odbrambeni vjekovni pokret*, a srbinizam *osvajačka agresija*, nego i da ga je baš prethodna srpska tradicionalna „režimska nauka“ i ideologija ne samo prva isticala (kao „srpsku avangardu“) i dobro (demagoško-rasistički kao „najboljih Srba“) iskoristila za *posrbičenje* Crnogoraca i za utemeljenje (sve)srpstva, sve do danas.

⁵¹ Čak tu tradicionalnu crnogorsku zajednicu (društvo) i aktuelni hvaljeni renomirani novinar i publicista u svom intervjuu sa Darkom Šukovićem u „Živoj istini“ (na MBC kanalu) početkom novembra 2016. bez zazora imenuje „poludivljim plemenima“ u kontekstu obrazlaganja da crnogorsko društvo nastaje tek od socijalističke revucije (od 1945. g).

⁵² Isti spisatelj (iz prethodne fusnote) istim povodom u istom intervjuu daje najnoviju (već staru) ocjenu fenomena crnogorske slobode da je riječ više o mitu.

Upućivanje

Bez crnogorcizma, Njegoš, zanago, ne samo da ne bi bio to što *sušto jest* – *crnogorski i opšteljudski genije*, no bi bio i njegova bitna (su)protivnost. Bez tradicionalnog (oslobodilačkog) crnogorcizma, Njegoš je *protiv sebe* i *protivrječnost u sebi*. Bez toga bi bio samo sofistarijska reduktivna ekvibrilistika u službi manipulacije za *imperijalno bezuslovno (apsolutno) carističko-monističko sve(to)srpstvo*. Ono upravo zatura, guši i nijeka njegov tradicionalni, autentični, samobitni i neomeđeni (otvoreni) *crnogorcizam* čije je bitije sam posebiti *fenomen crnogorske slobode*, spupčeno sa crnogorskom nacionalnom državom i otadžbinom, maticom kao njihovoga nerazdvojnog jedinstva. Stim je spu(p)čeno i tradicionalno crnogorsko *načelo narodnosti, ponarođavanja, specifične autohtone crnogorske sekularizacije* svojom mudročću slobode, slobodarskom ponarođenom religijom i narodnom crkvom crnogorskom, a žustro, odlučno kuđeno svako *od(iz)rođavanje, potuđenjaštvo izoštreno protiv svojega naroda* i *izdaja* svoje države, otadžbine, matice, svoga roda i naroda, vazda, bez izuzetka, imen(t)ovanih *crnogorskim imenom i prezimenom*. Potuđenjaštvo podrazumijeva i *posrbičenje* Crnogoraca i njihove države i/li njihovo rascrnogorčenje, a *rad protiv svoje države* (za tuđe interese) jeste *izdaja*, posve suprotna od „petrovićevske politike“.

Slobodarski tradicionalni (petrovićevski) crnogorcizam i njegov oslobodilački integralizam pr(a)va je *Dika (Pravda) crnogorska*. Svojim ukupnim djelovanjem i stvaralaštvom, Njegoš je bio nosilac i vođa *jedinstvenoga i cjelovitog crnogorcizma kao posebitoga pokreta*, ideje i ideologije južn(g)oslovenskog (ne)oslobodilačkog integralizma. Tradicionalni crnogorcizam (ili crnogoroslavlje kao slobodoslavlje, Slobodijada) genijalno i internacionalizovano afirmisala je Njegoševa *državotvorna* i

pjesnička mudrost slobode. Takav njegov crnogorcizam je osnova i *Luče mikrokozma* koja ga integriše u *fundamentalnu ontologiju slobode* i filozofsko-teozofsku *posebitu drugačicu hrišćanstva*. Nije li Njegošev genije, „iz grmena maloga“, a iz slobodarskoga tradicionalnog crnogorcizma, „ove male iskre crnogorskoga naprednog genija“⁵³ nadvisio i ilirca Ljudevita Gaja i svesrbina Vuka St. Karadžića.

„Birokratski srbinizam“ umjesto „narodni preporod“

U tom procjepu se *crnogorcizam* neosnovano sputavao, gušio, zamagljivao, utapao kao đeličak *ilirizma* i (sve)*srbinizma*, odnosno zahuktale ilir(iz)omanije i srbin(iz)omanije, naročito, u njihovom razlazu i prevlasti srbinizma i posrbičenja južn(g)oslovenskih naroda, posebno crnogorskoga, u toku ostvarivanja srpskoga veljdržavnog, veljenacionalnog, veljecrkovnog, veljejezikoslovnog unutrašnjega i vanjsko-političkog programa Velje Srbije zvanog *Načertanije* (1844). Ovi(aj) program, operacionalizovan preko policijske državne uprave, postao je i brižno implementirani, interpolovani i „ponarodačani“ *opšte* ideološki, kulturni, umjetnički, „naučni“, crkavno-vjerski, folklorni, popularni i populistički nacr. Ustvari je to instrumentalizovani *birokratsko-osvajački, proširivani ujed/i/niteljski* južn(g)oslovenski pokret, kao i ilirizam, ali na obrnutom, samo na srpskoj narod(nos)no-nacionalnoj osnovi, a ne „narodni (kulturni) preporod“. To i nije oslobodilački *nacionalni preporod*, ni *narodna-demokratska revolucija*, no *osvajačko-prisajediniteljska ideologija srbinizma* na osnovu osvajačkoga proširenja, *obnove*, odnosno *rearhaizacija* i restauracija srednjovjekovnog (feudalnog) tzv. *svesrpstva*, kao iracionalne idejne konture utopijskoga Srpskoga (Dušanova) carstva, zatijem san o Slavenoserbskom carstvu, manipulativno-demagoški *idealizovanoga kao*

⁵³ Njegoš u pismu S. S. Ucakovu iz Beča 1846.

*integralistička ideja „oslobodilačkog prisajedinjenja“*⁵⁴ Srbiji potčinjenijeh naroda, koja se pričinski i obmanjujuće (re)prezentovala u vidu *oslobodilačkog (sve)srpstva*.⁵⁵

Da takva ideologija nije bila *narodna* ni *narodni preporod* niti *narodna* reminiscencija na *idealizovano* Srpsko carstvo podšćeam da na to ukazuju i srpski istoričari.⁵⁶ Na blijeđu reminiscenciju, bolje reći, amneziju srpskoga naroda (raje) o feudalnom Srpskom carstvu ukazuje i Vuk St. Karadžić kada kaže: „Junačkih pjesama malo ima starijih od Kosova, a od Nemanjića nema starije ni jedne... no budući da je ona promjena tako *silno udarila u narod*,⁵⁷ to se gotovo sve zaboravilo što je bilo donde, pa su samo odande počeli pripovijedati i pjevati“. O Milošu Obrenoviću se govori kao o „svjetovnom konvertitu“, koji je „Srbiju držao kao svoj pašaluk u kojem je seljačkoj masi bilo teže no pod turskim pašalukom“. U vezi s tom „amnezijom“,

⁵⁴ Logički, etički, ontološko-oslobodilački, novovjeko-nacionalno-državotorno oslobodilački i drugi apsurd, kao i docnije (1918. g) „apsolutno (bezuslovno), a dobrovoljno ujed(i)njenje“ ili „prinudna dobrovoljnost“.

⁵⁵ Srpstvo kao reminiscenciju na obnovu Dušanovog carstva ocijenio je Gerhard Gezeman, *Čojstvo i junaštvo starih Crnogroraca* (prijevod) Obod, Cetinje, 1986, 62 (u originalu naslov glasi *Životne forme starih Crnogroraca*). U ovome je dato suštastvo „srpstva“ u Crnoj Gori i opštenito kao „Srpskog carstva“. Slično smatra i dr Đoko Pejović: „Najčešće izlagane tvrdnje o srpskom porijeklu Crnogoraca i Brđana dokazivane sa dobro očuvanom tradicijom o zajedničkoj srednjovjekovnoj državnosti i crkvenoj organizaciji“ (*Crna Gora u doba Petra I i Petra II*, Narodna knjiga, Beograd, 1981, 458). I najznačajniji bjelaški ujed(i)niteljiski ideolozi Jovan Četković i Savo Fatić smatrali su da je 1918.g. obnova Dušanovog carstva.

⁵⁶ Srpski istoričar dr Vladimir Čorović, *Istorija Jugoslavije*, Prosvjeta, Beograd, 1973, 110, da je težačkoj seljačkoj masi bilo „lakše pod Turcima no u srpskoj državi 14. v“ i da je „srpski težak očekivao tursku vlast kao oslobodjenje“. Slično navodi i srpski istoričar dr Ivan Božić, *Istorija Jugoslavije*, isto.

⁵⁷ Misli se na tragediju i pogibelj na Kosovu.

Srbin dr Miodrag Popović ukazuje da je pod Turcima „došlo do jačanja stare vere, koja je i pod Nemanjićima, progonjena, pri-tajeno življela u narodu“, da je na narod slabio uticaj crkve i da je došlo „do tešnjeg prijenjanja uz staru veru“; da i „Vukov *Srpski rječnik* iz 1818. otkriva da su tamošnji Srbi, što znači većina srpskog naroda, bili *daleko od pravog hrišćanstva*, te se zadugo nije uopšte znalo za tzv. „kosovski mit“, Miloša (K)Obilića, a još manje (sve do Miloša i Mihaila Obrenovića) za kult sv. Save, a da je glavni srpski junak bio martološki junak Marko Kraljević („carev posinak“).⁵⁸ Pjesme kosovskog ciklusa su nastale mnogo docnije i to sve porijeklom iz manastirskog okruga Sremski Karlovac. To je ona, kako je srpski naučnik Svetozar Matić naziva, *nacionalna kosovska misao naše književnosti i cele prosvete naše*⁵⁹ koja je bila podsticana *izvjesnom socijalnom narudžbinom* kao opštom ideologijom srbinizma (srb/in/nstva, srpstva).

Umjesto zaključka

Je li naša budućnost (samo) „već viđena“, promašena prošlost?

Osnovna pobuda, razlog, cilj i smisao ovog rada je nuđenje sljedećih upita-odgovora na pobunjeničke (bogomrske) sekularne zahtjeve povjereništa SPC u CG koji se propagandno ponavljano inkluziviraju u ideološko-političku „kontra-reformaciju“ opozicionog fronta protiv neprebolne „osnovne podjele“ – *suvereniteta*

⁵⁸ Dr. Miodrag Popović, *Vidovdan i časni krst*, Slovo Ljubve, str. 37, 94. Tu staru slovensku vjeru, najizrazitijoj u bogumilstvu, Nemanjići su genocidno istrebljivali kao „jeres“. Vidi o tome: Vojislav D. Nikčević, *Njegoš i gnoza*, Obod, Cetinje 1993. koji taj problem uglavnom svodi na vjersko-bogoslovsku gnozu („jeres“) priklještenu istočno-zapadnom dogmatikom.

⁵⁹ Svetozar Matić, *Poreklo kosovskih pesama i kratkog stiha*, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, knj. I, Novi Sad, 1953, 21/22.

Crne Gore: je li savremena i oslobodilačka ili suprotivna rearhai-zovana i retrogradna ovdašnja tendencija da suverena Crna Gora treba da ide prtinom „petrovićevske Crne Gore“ (navodno srpske) i da u ime „imperijalnog (pravoslavnog i drugog) jedinstva“ obnavlja (samo)ništenje svoje suverenosti, autokefalnosti i nacionalnosti; je li obnovljena suverena Crna Gora srednjovjekovno-nemaničko carska, pećko-patrijaršijska i crkveno-svetosavska ili „vrtanje na 1918“, iliti đilasovska ili je otvorena evropska građanska država; je li naša budućnost „začarani krug“, (samo) u „već viđenoj“, promašenoj prošlosti’?!